

Inflācijas pieauguma problēmas risināšana nozaru koplīgumu sarunās par darba samaksu

Ievads

Saskaņā ar Eiropas Komisijas 2023. gada pavasara ekonomikas prognozi ES inflācija 2023. gadā samazināsies līdz 6,7 % (no 9,2 % 2022. gadā), bet 2024. gadā samazināsies līdz 3,1 %. Lai gan paredzams, ka kopējā inflācija turpinās samazināties, strauji samazinoties enerģijas cenām, tiek prognozēts, ka pamatinflācija, kas neietver enerģijas cenas, saglabāsies augsta - 6,9 % 2023. gadā un 3,6 % 2024. gadā.

Eiropas Centrālā banka 2023. gadā paziņoja, ka tiek prognozēts, ka inflācija saglabāsies pārāk augsta pārāk ilgi, bankai turpinot paaugstināt procentu likmes, 2023. gada maijā tās paaugstinot par 25 bāzes punktiem, lai 2025. gadā nodrošinātu 2 % inflācijas vidējā termiņa mērķi.

Makroekonomiskie dati un prognozes liecina, ka, neraugoties uz draudošajiem recesijas riskiem, inflācija turpina mazināt mājāsaimniecību, darba ņēmēju un patērētāju pirktspēju.

Politikas konteksts

Komisija prognozē, ka reālā alga 2023. gadā samazināsies, jo inflācija turpinās mazināt darba ņēmēju un mājāsaimniecību pirktspēju, lai gan gada beigās gaidāms neliels reālās algas kāpums. Šī algu tendence neatspoguļo dzīves dārdzības pieaugumu; nominālās algas pieaugums ir zemāks par inflācijas līmeni, kā rezultātā vēl vairāk samazinās darba ņēmēju pirktspēja, un maz ticams, ka viņu algas tuvākajā nākotnē izlīdzināsies ar inflāciju.

Valdības ir ieviesušas plašus atvieglojumu pasākumus, kuru mērķis ir mazināt inflācijas ietekmi uz mājāsaimniecībām, ģimenēm un nozarēm. Plaši tiek izmantoti fiskālie pasākumi, piemēram, nodokļu samazināšana. Šie pasākumi parasti ir īslaicīgi, bet tiek regulāri pagarināti. Tomēr gandrīz nekādi konkrēti pasākumi nav ietekmējuši sarunas par darba samaksu, izņemot inflācijas pabalstu Vācijā.

Būtiskākie konstatējumi

Darba koplīguma slēgšanas sarunu režīmi un darba samaksas noteikšanas mehānismi ES ievērojami atšķiras. Pastāv lielas atšķirības attiecībā uz dominējošo sarunu līmeni un saikni starp šiem līmeņiem. Algu indeksācijas mērķis ir saistīt algu izmaiņas ar faktiskajām dzīves dārdzības izmaiņām, lai nodrošinātu, ka inflācija neapsteidz reālās algas. Tomēr, lai gan lielākajā daļā dalībvalstu darba samaksas noteikšanas procesu pamatā ir sarunas un sociālo partneru autonomija nozaru un uzņēmumu līmenī, tikai dažas dalībvalstis piemēro automātiskas darba samaksas pielāgošanas procedūras.

Analīze par nozaru darba koplīgumu pielāgošanu inflācijai tika veikta četrās nozarēs: ķīmiskā rūpniecība un farmācija, metālapstrāde un pakalpojumi (viesmīlība un mājāsaimniecības darbs). Šajās nozarēs savāktie un trīs dalībvalstīs (Francijā, Vācijā un Itālijā) analizētie pierādījumi liecina, ka sarunās noteiktās algas nav spējušas tikt līdz inflācijas tendencēm. Vairumā analizēto gadījumu sarunās noteikto algu pieaugums ir bijis lēnāks nekā inflācija.

Darba samaksas noteikšanas prakse liecina par to, ka situācija ir neviendabīga: dažās nozarēs sarunās noteiktās algas, šķiet, neatpaliek no inflācijas tendencēm, savukārt citās nozarēs algas atpaliek. Izskaidrojot konstatētās atšķirības, var secināt, ka pastāv sava veida pārdales modelis, saskaņā ar kuru reālo algu pieaugums ir bijis lielāks tiem darba ņēmējiem, kuru algas ir zemākas, vai nu tāpēc, ka viņi atrodas algu skalas lejasdaļā, vai vienkārši tāpēc, ka viņi strādā nozarēs ar salīdzinoši zemām algām (viesmīlība un mājāsaimniecības darbs).

Īpaša uzmanība jāpievērš minimālās algas nozīmei algu noteikšanas procesā. Lai gan tai nav tiešas ietekmes darba koplīgumos Francijā un Vācijā, tas tomēr netieši ietekmē darba koplīguma slēgšanas sarunas.

Neraugoties uz to, ka pēdējos koplīgumu atjaunošanas posmos galvenā loma bija atalgojumam, tas nav novedis pie tā, ka līgumos netika iekļauti citi jautājumi, piemēram, par darba laiku vai pielāgošanos tehnoloģiskajām pārmaiņām. Tomēr ir taisnība, ka darba samaksa sarunu procesā ir kļuvusi strīdīgāka, un tas, iespējams, netieši ir veicinājis to, ka koplīgumos mazāk uzmanības tiek pievērsts citiem jautājumiem, lai gan tie nav pakārtoti.

Salīdzinājumā ar algu noteikšanas nosacījumiem Lielās lejupslīdes laikā, kad bezdarba draudi lika arodbiedrībām piekāpties algu ziņā, lai saglabātu darbavietas, 2022. gadā darbaspēka un prasmju trūkuma dēļ tas lielā mērā nebija nepieciešams, un sarunās lielāka nozīme bija minētā trūkuma sadales aspektiem.

Koplīgumu analīze liecina par ievērojamām atšķirībām starp nozarēm, kas ne vienmēr atbilst esošo algu tendenču skaidrojumiem. Algu pieaugums bijis ievērojami straujāks viesmīlības un mājsaimniecības darba nozarēs. Lai gan ir grūti novērtēt reālo algu pieaugumu katrā nozares koplīgumā, jo dažos gadījumos algu pieaugumu papildināja vienreizēji maksājumi, dati liecina, ka pakalpojumu nozarē, kurai raksturīgs zemāks ražīgums, kvalifikācija, dalība arodbiedrībās un koplīgumu slēgšanas pārklājums nekā ķīmijas un metālapstrādes nozarēm, algu pieaugums ir bijis ievērojamāks.

Lai izskaidrotu šo neatbilstību starp norisēm un prognozēm, ir jāņem vērā darbaspēka trūkums, kas ir palielinājis algas pakalpojumu nozarē, neraugoties uz vājām arodbiedrībām tajā. Turklāt sava loma ir arī iestādēm. Lielāku algu pieaugumu pakalpojumu nozarē palīdz izskaidrot arī tas, ka pastāv formalizēts mehānisms algu indeksācijai atbilstoši patēriņa cenām.

Politikas norādes

- Inflācija ir atgriezies, un, lai gan gaidāms, ka līdz 2025. gadam tā pakāpeniski palēnināsies, prognozes liecina, ka vidējā termiņā cenu pieaugums būs noturīgs. Vispārējs ilgstošs reālo algu samazinājums ilgtermiņā nebūtu ilgtspējīgs, jo īstermiņā var saasināties sociālie konflikti, protesta akcijas un darba strīdi darba koplīgumu slēgšanas sarunās, kas var apdraudēt ES stratēģiskos mērķus saistībā ar dubulto zaļo un digitālo pāreju.
- Dažu pēdējo gadu laikā ir attīstījušās nozaru sarunas, un visā ES ir sākuši veidoties atšķirīgi modeļi. Lai izpētītu šīs atšķirīgās tendences, ir jāveic turpmāki pētījumi, kā arī steidzami jārikojas, lai uzlabotu datu par algām vākšanu un savlaicīgu sniegšanu ES, tādējādi sekmējot lēmumu pieņemšanu ekonomikas politikas jomā.
- Jauni virzītājspēki, piemēram, darbaspēka un prasmju trūkums, būtiski ietekmē nozaru darba koplīguma slēgšanas sarunas. Lai gan darbaspēka trūkumu parasti saista ar darbavietām, kas saistītas ar zaļo un digitālo pāreju, arī pakalpojumu nozarē vērojams darbaspēka trūkums zemāk atalgotās darbavietās. Lai mazinātu darbaspēka trūkumu, būtu jāpalielina ieguldījumi kvalifikācijas celšanā un pārkvalificēšanā, apmācībās un darba stimulu uzlabošanā, kā arī citās mērķtiecīgās politikas jomās konkrētās nozarēs, kā to ierosinājis Eiropas Komisija Eiropas 2023. Prasmju gadā.
- Saskaņā ar Direktīvas (ES) 2022/2041 par adekvātu minimālo algu īstenošanu un ilgtspējīgas attīstības programmas 2030. gadam galvenajiem mērķiem būtu jāīsteno valsts politika un rīcība, kas respektē sociālo partneru autonomiju, lai stiprinātu darba koplīguma slēgšanas sarunas un nodrošinātu, ka minimālās algas pieauguma rādītāji un atjaunināšana joprojām atbilst inflācijai un aizsargā zemu atalgotus darba ņēmējus.

Papildu informācija

Ziņojums *Inflācijas pieauguma problēmas risināšana nozaru koplīgumu sarunās par darba samaksu* ir pieejams <https://eurofound.link/ef23005>

Pētniecības vadītājs: *Ricardo Rodriguez Contreras*

information@eurofound.europa.eu